

Krönika

Striptease fick journalistpriset för undersökningen av Osmo Vallos död. Men vad visar den? frågar sig Knut Carlqvist.

Ligge ogill

Osmo Vallo misshandlades till döds i Karlstad i maj 1995. Påtånd och aggressiv har han motsatt sig omhändertagandet, sparkat mot polisen och försökt undkomma. Han flyr in i en trappuppgång och försöker ta sig in i en lägenhet. Polisen får ner honom på mage och sätter handfängsel på honom.

Det görs flera hundra sådana gripanden varje dag. Men de två poliserna stannar inte där. En av dem sätter foten i hans rygg och trampar till. "Det small så stygt", säger ett vittne. "Det knakade ända upp". Detta sker när Vallo ligger fängslad på mage och har gett upp. Han är döende när han släpas ut till polisbilen.

Amnesty talar om att poliserna kränkt Osmo Vallos värdighet. Men det är allvarigare än så, de hade ihjäl honom och skyddades sedan av Rättsmedicinalverket.

Kroppen sänds till Linköping för en utvidgad rättsmedicinsk obduktion, som genomförs av Erik Edston. Dödsorsaken kunde inte fastställas, men

antogs vara en kombination av stress och intag av narkotika. När opinionen tvingade fram en andra obduktion upptäcktes fem revbensbrott i ryggen. Det var så anmärkningsvärt att professor Lennart Rammer vid Linköpings rättsmedicinska institut inför pressen förklarade att de nog uppkommit i samband med den första obduktionen, liket kunde ha tappats i golvet.

Vid det här laget hade Kurt Roos, Rättsmedicinalverkets generaldirektör, satt munkavle på verkets personal. Ingen rättsläkare fick uttala sig för media. Det är en vanlig myndighetsreaktion, men där finns två *aber*. En utvidgad obduktion som den första ska inte missa revbensbrott. Och även om Rammer inte själv närvar vid den andra, så måste det av utlåtandet ha framgått om skadorna uppstått före eller efter döden. Det är rättsmedicinska elementa.

Endera ljög Rammer eller är han inkompetent. Och Roos var skyldig att ingripa mot försumliga underordnande. Men inget har till denna dag hänt. Edston, Rammer och Roos fortsätter som förut.

Media hyllar Janne Josefsson och Hannes Råstam för en journalistisk bragd. De har gjort en Grej. Men media är i lösnnummerbranschen, håller myndigheterna om ryggen och vinklar historien över mamman, som fått rätt, och polismännen får bli bovarna. Amnesty talar salvelsefullt om att poliserna kränkt Osmo Vallos värdighet. Men det är allvarigare än så, de hade ihjäl honom och skyddades sedan av Rättsmedicinalverket.

Orsaken till Vallos död är att de två polismännen blev förbannade och tog ut sin ilska på honom. Kanske också ackumulerad ilska från hundra tidigare gripanden. Sådant kan inte tillätas, men då och då sker det.

Den yttersta spårren mot mord, och då även statligt mordande, är rättsmedicinen. Rättsläkarna märker om ett brott har begåtts och gärningsmännen måste räkna med att brottet upptäcks och att de kan åka fast. Om rättsläkarna ger efter för påtryckningar eller av kollegialitet upphävs den spårren. I det ögonblick en rättsläkare ger efter för påtryckningar är han ingen rättsläkare längre. En och annan brutal polis är en mindre fara för rätts-säkerheten än ett korrupt Rättsmedicinalverk.

Men har något hänt? Nej. Rättsläkare får falla undan.

Politiker älskar att tala om människovärde, alla är vi lika mycket värda. Översatt till ren svenska: vi är alla lika mycket värda som Osmo Vallo. Favoritsysselsättningen nuförtiden är att sända signaler och den här kan man inte missta sig på: Kurt Roos sitter kvar och detsamma gäller professor Rammer.

Den misshaglige ligger ogill. Bara så ni vet.

27 november 1998
KNUT CARLQVIST

Rospiggarnas resa till Ryssland

Ett centralt dokument rörande vikingatiden har kommit i ny översättning. Klas Östman anmäler.

Nestorskrönikan, en blandning av helgonlegender och vikingasagor, är ett av de mest omstridda historiska dokument som finns: Grundades Ryssland verkligen av rospigg?

Historia

Nestorskrönikan
Öv. Gabriella Oxenstierna
Brutus Östling, 1998

Det medeltida Kievriket var Rysslands, Ukrainas och Vitrysslands gemensamma ursprung, och det mesta vi vet om Kievs tidiga historia kommer från Nestorskrönikan, som nu finns i ny svensk översättning av Gabriella Oxenstierna. Krönikan antas vara skriven i Grottklostret i Kiev under 1000- och 1100-talen och Nestor är munken som ska ha författat större delen av den.

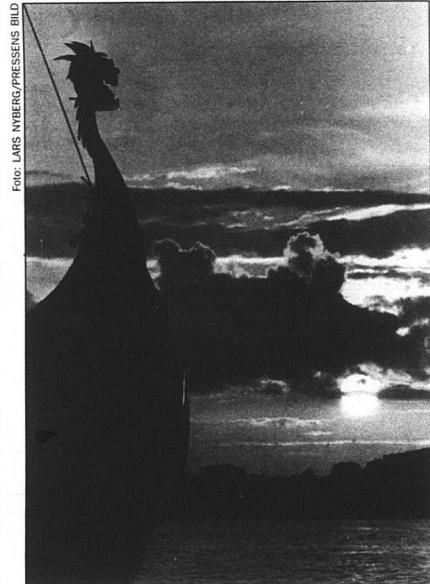
Tiden för krönikans berättelser är åren 852 till 1117. Platsen områdena kring Novgorod och Kiev, det som idag är västra Ryssland respektive Ukraina. Centrala teman är furstesläktens, rikidernas, historia och rikets omvändelse till kristendomen. I viktiga roller återfinns, förutom Gud och rikiderna, också "varjager från andra sidan havet" som eventuellt är uppländska vikingar, vidare bysantinska kejsare som furstarna ibland bekrigar, ibland allierar sig med, samt ett antal tämligen rubbade helgon och eremiter.

Slås med grannfolken

Rikiderna ägnade sig mest åt att slåss med grannfolken. Och gärna med varandra samtidigt, bröder och kusiner emellan. Redogörelsen för dessa strider är hopp-löst invecklad, inte minst därför att det bara fanns ett begränsat antal namn i bruk i rikidernas släkt: när tre olika Jaroslav och lika många Svjatoslkom kommer ihop sig är det inte lätt att hänga med.

Det mest kontroversiella avsnittet i krönikans historieskrivning är däremot lätt att läsa, men oerhörd svårtolkat. Det gäller år 862. Krönikan beskriver hur ursprungsinvärnarna har tröttnat på inbördes strider:

Och de sade till varandra: Låt oss söka oss en furste som ska härska över oss och döma rätt. Och de drog över havet till varjagerna, till ruserna. Ty dessa varjager kallades ruser på samma sätt som andra kallas svear... Och man valde tre bröder med deras släkter och de tog med sig alla ruserna och kom... Den äldste, Rurik, bosatte sig i Novgorod... Och efter dessa varjager fick det russiska landet sitt namn: folken i Novgorod är av varjagisk släkt, tidigare var de slaver.

FOO: LARS NYBERG/PRESSENS BILD

Ruser från Ruotsi? Nestorskrönikan beskriver hur ruser Rurik med bröder inbjöds att styra Novgorod år 862. Arkeologin bekräftar det svenska inflytandet i området.

Vad betyder nu detta? Vilka är ruserna? En tolkning, den vanligaste, är att *rus* ska ses som avlett från Roslagen, rosmän och det finska ordet för Sverige, Ruotsi. Rurik – vars efterkommande snabbt erövrade nya områden, byggde Kiev som ny huvudstad och sedan behöll kontrollen över riket till dess det gick under på 1200-talet – ska alltså ha varit rospigg.

När tre olika Jaroslav och lika många Svjatoslkommer ihop sig är det inte lätt att hänga med.

Nationellt sinnade ryska historiker har naturligtvis ihärdigt förnekat rospiggsteorin. Men den är inte så långsökt och storsvensk som den kan verka. Tvärtom har moderna arkeologiska undersökningar klart visat att det svenska inflytandet i området verkligen var mycket stort under krönikans tid. Varjagernas land, beläget "på andra sidan havet", fortsatte att vara en viktig maktbas för Kievfurstarna under mer än ett sekel.

Kievrkets kontakter med "grekerna", bysantinerna, var en annan viktig påverkan utifrån. Framför allt naturligtvis för att det var därifrån omvändelsen kom under storfurst Vladimirs tid i slutet av 900-talet. Krönikan framställer det som ett noga förberett val, där Vladimir har skickat ut kunskapare för att ta reda på vilken religion som är bäst – islam, den västliga kristendomen eller den östliga.

Kunskaparna har uppenbarligen inte gett sig in på några djupare teologiska grubberier, utan bara letat efter något snyggt. De ger inte mycket för bönesederna bland muslimerna: "när de har bugat så-

ter de sig ner och bligr hit och dit som besatta, och det finns ingen glädje i dem, endast sorg och stor stank. Deras lag är inte god. Och så kom vi till tyskarna och såg hur de förrättade många gudstjänster, men vi såg ingen skönhet."

Den bysantinska gudstjänsten är något helt annat: "vi visste inte om vi var i himlen eller på jorden: ty på jorden finns inte en sådan syn och inte en sådan skönhet."

Missade renässansen

Sagt och gjort, ruserna antar den ortodoxa formen av kristendom, ett val som anses ha fått en avgörande inverkan på så senare rysk och ukrainsk historia. Bland annat därför att man på det sättet missade viktiga saker som renässans, reformation och upplysning och i väsentliga avseenden blev kvar i medeltiden åtminstone fram till 1800-talet.

Översättningen av Nestorskrönikan gör alltså ett centralt historiskt dokument tillgängligt för svenskar, vilket omgående bör belönas med lämpligt kulturpris.

Tidlösa poänger

Om det får särskilt många läsare bland allmänheten är väl mer osäkert. Visst finns en del tidlösa poänger. Som när furst Jaroslav oväntat råkar i krig och med bittra tårar beklagar att han varit så rask med att mörda sina följeslagare:

O min kära hird, som jag låt dräpa igår, nu skulle de varit till panna.

Men oftast är skildringarna av strider och komplotter bland rikiderna tämligen långdragna. Och har man läst en av krönikans fromma utläggningar om bibelspråk och heliga män så har man faktiskt läst alla.

KLAS ÖSTMAN